

GABRIELA
MISTRAL

MAITE
ZUEN
EMAKUMEA

MON GONZÁLEZ FERRÁN-EN

GABRIELA MISTRAL: MAITE ZUEN EMAKUMEA

*Artur Nils Lundkvist, Laura Rodig,
Palma Guillén eta Doris Dana-ei omenaldi bat*

1. Sarrera

Gabriela Mistral izan zen historiako lehen emakumea, bere poesiagatik 1945ean Nobel Saria jaso zuena, eta Latinoamerikako lehen pertsona ohore hori jasotzeko.

Gabriela Mistral-i egindako omenaldi hau lau zatitan banatzen da (Gabriela irakasle gisa, Gabriela diplomatiko gisa, Gabriela poeta gisa eta bere ondarea), eta horietan bere poesia-lanaren alderdi bakar bati erreparatzea saiatuko gara: **maite zuen Gabriela-ri eta, zeharka, Gabriela mistiko modernoari.**

2. GORPUA

2.1. Gabriela irakaslea: Irakasten zituen mutil eta neskak maite zituen eta haientzat etorkizun tragiko gutxiago izateko borrokatu zen

Gabriela Mistral **Lucila de María del Perpetuo Socorro Godoy Alcayata** izeneko emakume baten literatur izen faltsua da. Pseudonimo hau maite zuen idazle bati zor zion: Frédéric Mistral, Frantziako hegoaldeko idazleari, 1904an Literatura Nobel Saria irabazi zuena eta bere hizkuntza, okzitaniera, duintzeko borroka politiko eta linguistiko pasionatua egin zuen sentikortasun handiko gizona.

Gabriela **1889ko apirilaren 7an** jaio zen Vicuñan, Elqui probintzian, Coquimbo eskualdean, Txileko luzetarako zinta baten erdialdean. Vicuñan, oraindik badago [museo bat](#) bere jaiotetxean.

Gabriela 16 urte zituela, 1904an, hasi zen irakasle laguntzaile gisa lanean La Serenean dagoen Compañía Baja Eskolan. 1908tik aurrera, La Cantera herrian **irakasle** gisa lan egin zuen, eta gero Los Cerrillos-en, Ovalleko bidean. Eta irakaslea izan zen, nahiz eta ez zuen ikasketarik egin, horretarako dirurik ez zuelako. Miguel Hernández bezalako beste autodidaktetako bat izan zen.

Geroago, 1910ean, 22 urte zituela, Santiagoko 1. zenbakiko Normal Eskolak bere ezagutzak **onartu** zituen eta *Estatu Irakasle* titulua lortu zuen, bigarren hezkuntzan irakasteko aukera emanez. Honek **lankideen gorrotoa** eragin zuen, izan ere, titulua bere ezagutza eta esperientzia aitortuta jaso baitzuen, Txileko Unibertsitateko Pedagogia Institutuan ikasi gabe. Gabriela laster hasi zen bere inguruko gizonezkoek nagusitutako hezkuntza-zirkuluetan envidia pizten. Eta inork ez ditu irakasleek jarraitu beharreko aginduak hain ondo laburbildu, Gabriela-k bere '**Irakasleen Dekalogoan**' egin zuen bezala.

IRAKASLEAREN DEKALOGOA

MAITASUNA: Sakon maite ezin baduzu, ez irakatsi hurrei

ERRAZTU: Jakitea da esentzia kendu gabe erraztea.

JARRAITU: Errepikatu, naturak espezieak errepikatzen dituen bezala perfekzioa lortu arte.

IRAKATSI: edertasunaren begiekin, edertasuna baita gauza guztien ama.

IRAKASLEA: Pasiozkoa izan. Lurrinak piztu nahi badituzu, sua eraman behar duzu bihotzean.

EMAN BIZITZA ZURE KLASEAI. Ikasgai bakoitza izaki bizidun baten bezain bizia izan beharko litzateke.

GARRATU ZAITEZ: Emateko, asko izan behar duzu.

GOGORATU: Zure lanbidea ez da merkantzia bat; zerbitzu jainkotu bat baizik.

Eguneroko ikasgaia eman aurretik, egiaztatu bihotza garbia duzula.

Gogoeta egin: Jainkoak biharko mundua sortzeko eginkizuna zuretzat fidatu dizula.

Gabriela Txilen bizi izan zen eta irakatsi zuen, iparraldeko muturreko Antofagastatik hegoaldeko muturreko Punta Arenas porturaino, non bere lehen bigarren hezkuntzako eskola kudeatu eta herriari bizia berriro eman zion. 1921ean, 32 urte zituela —Miguel Hernándezek Alacanteko Franco garaiko espetxe batean hil zen adin berean—, Gabriela Mistralek erronka berri bat bilatzen zuen, aurretik bi bigarren hezkuntzako ikastetxe oso kalitate txarreko zuzendari izan ondoren. Lehiaketa gainditu eta Santiagoko 6. Bigarren Hezkuntzako Eskolako zuzendari kargu preziatua lortu zuen, baina irakasleek ez zioten ongi etorri, irakaskuntzarako titulaziorik ez izatea egotzita.

Agian inguruko gizonezkoen jelskorren mespretxua eta gaizki ulertuta sentitzeak bultzatu zuen azkenean Gabriela bere maitea zuen jaioterria, Txile, atzean utzita, mugetatik harago hezitzaile nabarmena bihurtzera. Horrela, 1922ko ekainaren 23an, Gabriela Mistralek Mexikorantz abiatu zen *Orcoma izeneko* lurrunontzian, orduko Mexikoko Hezkuntza ministro José Vasconcelosen gonbidapenari esker. Han ia bi urtez egon zen, garai hartako espainierazko munduko intelektual nabarmenenen ondoan lanean. Handik aurrera, Latinoamerikako beste herrialde batzuetara bidaiatu zuen, hala nola Dominikar Errepublikara, Kubara eta Nikaraguara, baita Estatu Batuetara eta Europara ere, herrialde horietako eskolak eta hezkuntza-metodoak aztertuz.

2.2. Diplomataria Gabriela

Bidaia horiek 'Munduko eta Mundurako Irakasle' gisa txandakatzen zituen diplomazian egindako lehen saiakeriekin. Horrela, 1920ko hamarkadaren erdialdean, Estatu Batuetan eta Europan egindako bira baten ondoren, Txilera itzuli zen; han egoera politikoa hain tentsioduna zen ezen berriro alde egin behar izan baitzuen, oraingoan **1926an** Nazioen Ligako ataletako baten idazkari gisa Europan zerbitzatzera. Urte berean, **Genevan, Nazioen Ligako Nazioarteko Lankidetzarako Institutuko idazkari** kargua hartu zuen.

1933an, Gabriela Mistralek ofizialki hasi zuen bere ibilbide diplomatikoa eta hogeitaz jarraian lan egin zuen Txileko kontsul gisa Europako eta Ameriketako hainbat hiritan. Fase honen atzean, bere hasieran behintzat, Pedro Aguirre Cerdaren

laguntza-eskua ikus daiteke; jatorriz irakaslea zen, Txilen kualifikatua eta Sorbonnean doktoregoa lortu zuena; Gabriela 1916an ezagutu zuena; eta bertsio-bilduma **Desolación** eskaini ziona. Gabrielaren inspirazioz **The Agrarian Problem** (1929) idatzi zuena, liburu hori berari eskainia baitzegoen; 1930ean erbestealditik behin betiko itzuli zena Txilera; eta 1938tik 1944ra bitartean Txileko presidente izan zena.

Gabriela Mistralek bere ibilbide diplomatikoa hasi zuen kontsul emakume gisa **Madriilen**, 1933ko uztailetik 1935eko urrira arte. Ondoren, 1935eko urrian **Lisboako** kontsula izendatu zuten, kargu hori 1936ko maiatzera arte bete zuena, eta orduan **Oportoko** kontsula izendatu zuten. 1936ko azaroatik 1938ko abendura arte **Guatemalan** ohorezko kontsul-jenerala izan zen, eta 1931938 a tik 1940ko urtarrila arte **Nizan**. 1940ko urtarrilean **Niterói** (Brasilgo Rio de Janeiro estatuko hiria) bidali zuten. **1941eko** urtarrilean **Petrópolisera** (estatuko beste hiria) aldatu zen, eta han jaso zuen **1945eko** Nobel Sariaren berri.

1945eko amaieran Estatu Batuetara itzuli zen, oraingoan **Los Angeleseko** (AEB) Kontsul Nagusi gisa, eta sariaren diruarekin **Santa Barbaran** (AEB) etxe bat erosi zuen, 1947an bertan kontsul izendatu baitzuten. 1950eko ekainean **Veracruzeko** (Mexiko) kontsula izendatu zuten, eta 1950eko azaroan, lehenik kontsula eta gero kontsul nagusi (1951ko urritik aurrera) **Napoliko**. 1952ko abenduan, **Floridan** (AEB) kontsula izendatu zuten. Eta **1953ko** abuztutik aurrera, **New Yorken** kontsulorde gisa jardun zuen, kargu hori **1957an** hil zen arte izan zuena.

2.3. Gabriela Poeta: Iberoamerikar literaturaren erregina eta maite zuen emakumea

2.3.1. Gabriela poeta: Iberoamerikar literaturaren erregina eta enbaxadorea

1914ko abenduaren 12an, Santiagon, Txileko Hiriko Ikasleen Federazioak (FECh) antolatutako **Juegos Florales literatur lehiaketan**, "Sonetos de la Muerte" lanagatik **lehen saria** irabazi zuen.

Poema hau bere **lehen bilduman** dago, **"Desolación" izenekoan, 1922an** New Yorken argitaratua Instituto de Las Españas-ek, haren zuzendari Federico de Onís-en ekimenez. Nire ustez, **bere maisulana da**. Hala ere, Instituto de las Españas-eko zuzendariak asmo onenekin eta munduari berari aurkezteko benetako nahiarekin egindako liburu bat izanik ere, uste dut egiturak koherentzia eta logikarik ez duela.

1924an, bi urte geroago, Gabriela 33 urte zituela, bere bigarren olerki-bilduma, **"Ternura"**, argitaratu zen. **1938**, 49 urte zituela, bere hirugarren olerki-bilduma, **"Tala"**, argitaratu zuen. Eta **1954**, 65 urte zituela, bere laugarren eta azken olerki-bilduma argitaratu zuen: **"Lagar"**.

Bere hirugarren eta laugarren bilduren artean, **1945eko abenduaren 10ean**, ia 57 urte zituela, Suediako Gustav V.a erregeak eman zion **Literatura Nobel Saria**. Literaturako Nobel Sariaren historian bostgarren emakumea izan zen saria jasotzen, 1901ean sariak sortu zirenetik [beraren aurretik lau izan ziren: suediar idazle Selma Lagerlöf 1909an; italiar idazle Grazia Deledda 1926an; Danimarkan jaio zen norvegiar idazle Sigrid Undset 1928an; eta 1938an Txinan hezitako amerikarra Peral S. Buck], baina poesia hutsez bakarrik jaso zuen lehen emakumea izan zen; zehazki, sari-banaketa ekitaldian

adierazi zutenez: **'sentimendu indartsuek inspiratutako bere poesia lirikoa, Latinoamerika osoaren idealismo-asmoen sinbolo bihurtu duelako'.**

Gabriela **Ibero-Amerikako lehen pertsona izan zen** Literatura Nobel Saria irabazi zuena. Lehen pertsona hori emakumea izateagatik, askok sekula ez zioten barkatu. Sari-banaketa ekitaldian, 'Latinoamerikako literaturako erregina' deitu zioten. 'Latin American' terminoa frantsesek Ameriketara zuten eragina nabarmentzeko asmoz sortutako gallizismoa denez, 'Ibero-Amerikar' terminoa nahiago da; horregatik, epigrafi honetan **'Ibero-Amerikako literaturako erregina'** deitzen diot, Iberiar eta Ameriketako komunitate ibero-amerikarrari omenaldi gisa, komunitate horrek Iberia eta Amerika batzen gaitu, eta 1990eko hamarkadaren hasieratik egitura hartzen ari dena, Mistralen benetako espirituaren arabera, [Ibero-Amerikako](#) Goren [Bilerak](#) izeneko egitarauaren pean: Lehena 1991n Guadalajarako (Mexiko) —Gabriela gehien eta bidezkoen errespetatu zuten herrialdea—; Seigarrena 1996an; eta Hamazazpigarrena 2007an, bere jaioterrian, Txilen. Eta bere bizitzaren erdia diplomatutzat eman ondoren —Konsul Nagusi izan bazen ere, inoiz ez zen Enbaxadorea izan — pozez beteko litzateke **'Iberoamerikar Literaturaren Enbaxadorea'** deituko balitzate, eta horixe dela uste sendoa dut nik.

Era berean, hemen omenaldi bihotzezkoa egin nahi diogu **Artur Nils Lundkvist-i (1906–1991)**, Suediako poeta eta idazleari, 1968tik Suediako Akademiako kide osoari, Gerra Hotz gogorraren garaian bakezale sutsua izan zenari, eta itzuli zuen gizonari, hiztegiak erabiliz bere kabuz espainiera eta frantsesa ikasi ondoren, idazle handiak guztiak suedierara itzuli zituen, eta horri esker Akademiak Nobel Saria eman zien. 1936an, bere emaztearekin, poeta suediar María Wine-rekin, Espainia eta Iberoamerika bisitatu zituen. Gutxiak dakite Gabriela Mistral suedera itzuli zuen lehena izan zela, eta haren itzulpenari eta ahaleginei esker Gabriela Mistralek Nobel Saria irabazi zuela; izan ere, itzultzaileek, jaun honek bezalako autodidaktak izan arren, mirariak egin eta hutsuneak bete ditzakete. Gabriela eta Artur biek partekatzen zituzten poeta, bakegile eta pertsona espiritual izatearen ezaugarriak. Pablo Neruda, Gabriel García Márquez eta Camilo José Cela-k berez eskerrak eman zizkieten Nobel Sariagatik. Izan ere, 1991ko bere heriotzaz geroztik, denbora luzez inork ez zuen suedierara itzuli, eta horregatik behar izan ziren hamar urte berriro espainieraz idazten zuen idazle bati Nobel Saria emateko. Lundkvist-i buruzko informazioa emateagatik eskerrak eman nahi dizkiot **Gerardo Hernández Roa-ri**, 1980ko hamarkadatik Suedian oinarrituta dagoen Txileko irakasleari.

2.3.2. Gabriela: Denak, jende guztiak eta gizateri osoa maite zuen emakume handia

2.3.2.1. Gabiolak gizonezkoak maite zituen

Hemen izeneko hiru gizon aztertuko ditugu. Gabarriak haientzat erakutsi zuen maitasuna zaila da sailkatzea, inor ez baitzen bere senar ofiziala. Hala ere, hirurak hari komun bat partekatzen dute: denek beren bizia kendu zuten.

2.3.2.1.1. Romelio Ureta: bere gaztaroaren maitasuna

Eta nahiz eta Gabriela Mistralek **bere bizitza pertsonala oso pribatua mantendu** eta bere maitasun eta bihotz-mina gutxi ezagutzen diren, ikertzaile askok azpimarratzen dute **Desolación**-en atzean bihotz-mina sakona dagoela. Zehazki, 'Sonetos de la

Muerte' (Heriotzaren Sonetoak) — bere lehen sari-irabazlea eta *Desolación* lehen bildumako poema bat — atzean gizon bat zegoen. Hori Ana María Cuneo-k egindako ikerketa batek baieztatzen du, 2010ean Espainiako Hizkuntzaren 22 Akademiek omenezko bolumenez argitaratutako *Gabriela Mistral-en Antologia* lanean jasotakoak. Ana Cuneo-k bere saiakeran dio – eta hitzez hitz aipatuko dut –: "Lucilak Romelio Ureta ezagutu zuen 1906an La Serenan, han trenbideetan lanean ari zela... Handik gutxira, La Canterako pentsio batean elkartu ziren, han bera irakaslea baitzen... 1909ko azaroan, Uretak bere buruaz beste egin zuen zailtasun ekonomikoak zirela-eta."

Eta badakigu 'Sonetos de la Muerte' olerkiak 1914an saria irabazi zuela, baina 'Desolación' liburua presaka argitaratu zenez, ez dakigu olerki hori zein urtetan idatzi zen zehazki; hala ere, litekeena da 1909ko Romelioren suizidioaren ondoren idatzia izatea.

1914an, poema honek saria irabazi zuenean, Miguel Hernández lau urte besterik ez zituen, baina agian irakurri zuen. Hain gogorarazten du bere 'Elegia Ramón Sijé-ri'! Ez dakigu inoiz ziur Gabiellak inspiratu zuenik, baina La Serenan arrosak zeuden bitartean, Alicanten almendra-loreak loretan zeuden:

Heriotzaren sonetoak

Ni Gizonek zure gorpuaren hilkutxa izotzezko horma-zulo
batean utzi zutenetik,
Lur apal eta eguzkiz beteera ekarriko zaitut.
Han lo egingo nuenik, gizonezkoek ez zekiten,
ezta guk biak burko berean amets egingo dugunik ere.

Eguzkiz argitutako lurrera etzango zaitut a
ama batek bere lo dagoen haurrari erakusten dion
samurtasunarekin,
eta lurra samurtasunaren kulunka bihurtuko da
zure min handiko haurraren gorputza jasotzen duenean.

Orduan lurra eta arrosen petaloak zabalduko ditut,
eta urdin argaleko, mehe eta arin ilargi-argian,
Gainerako argia preso hartuko da.

Joan egingo naiz, nire ekintza ederren gorazarrea kantatuz,
sakonera ezkutu horretara eskukorik ez baita heltzen
behera heltzen saiatuko da nire eskuetatik zure hezur-mordo hori
kentzeko!

II

Egun batean, nekatasun luze hau handiago bihurtuko da,
eta arimak gorputzari esango dio ez duela gehiago nahi
bere masa arrosa bidean arrastaka eramanez,
gizonak bertan oinez ibiltzen dira, bizitzeaz ase...

Zure ondoan indarrez zulatzen ari direla sentituko duzu,
lo egin duen beste bat hiri isilean iritsiko dela.
Itxarongo dut guztiz estali arte...

eta orduan betirako hitz egingo dugu!

Orduan bakarrik jakingo duzu zergatik ez den heldu,
zergatik zure haragia oraindik ere sakon eta huts dauden
hezurretarako samurra den,
lo egin behar izan zenuen, nekatu gabe, behera joan behar izan
zenuen.

Argiak sinusen eremu ilunaren gainean distiratuko du;
jakin egingo duzu gure loturan izarren seinale bat zegoela
eta, paktu handia hautsi zenean, hil egin behar izan zinen...

III

Esku gaiztoek zure bizitza kendu zuten egunetik
izarren seinale baten arabera, utzi zenuen zure
elur-zuri liliotako seinale baten arabera, bere taldea utziko
zuela Tragikoki esku gaizkietara erori zen...
Esku gaiztoek modu tragikoan esku hartu zuten...

Eta Jaunari esan nion: 'Hildakoen bideetan zehar
haiek gidatzen ari dira. Maitea den itzala, nola gidatu ez
dakitenak!
Errapean, Jauna, kendu esku zoritxar horietatik,
edo murgil ezazu bakarrik zuk eman dezakezun lo luzean!

Ez dezaket berari oihukatu, ezin diot jarraitu!
Bere ontzia ekaitz-haize beltz batek bultzatzen du.
Ekar ezazu berriro nire besoetara, edo zure eskutik bere garaian
moztuko duzu.'

Bere bizitzako arrosa ontzia gelditu egin zen...
Esan nahi duzu maitasunaz ezer ez dakidala, errukirik erakutsi
ez nuela?
Ni epaitzeko prest zaudenek, ulertzen duzue, Jauna!

2.3.2.1.2. Stefan Zweig: bere lagun handia

Stefan Zweig – judutar gurasoen semea, Vienan jaio zen austriar idazlea, Gerraarteko Europako idazlerik argienetako bat, nahiz eta bere liburuak naziak 1936an debekatu, eta Gabriellarengandik lagun handia – 1941az geroztik Petrópolisen bizi zen ere, bigarren emaztearekin, Charlotte Elisabeth Altmanekin, Alemaniako nazietatik ihes eginez iritsi ondoren. **1942ko otsailaren 22an, Stefanek eta bere emazteak, naziak mundua mendeant hartuko zutela pentsatuta, beren buruaz beste egin zuten Petrópolisen.**

2.3.2.1.3. Juan Miguel Pablo Godoy Mendoza: bere seme adoptatua: BERAREN SEMEA

Maitasunez 'Yin yin' izenez ezaguna, mutiko hau 1925eko maiatzaren eta ekainaren artean jaio izan behar zen. Linean eskuragarri dagoen familiaren zuhaitzak erakusten duenez, Gabriela Mistralen lehengusuaren, Carlos Godoy merkataritza-itsasgizona

zenaren, eta Marta Mendozaren, 1926an Genevan hil zenaren, semea izan zen. **Gabriela Mistralek 1926ko martxoan Bartzelonan adoptatu zuen, eta bere seme propio gisa hezi eta maite izan zuen.** Ordutik aurrera, mutikoak mundu osoan jarraitu zion. **1943ko abuztuaren 14an**, Gabriela Petrópolisen (Brasil) zegoela, bere semeak **bere buruaz beste egin zuen**, 18 urte bete berriak zituela. Hau izan zen urte eta erdi baten tartean Gabriela hurbileko eta maite zuen norbaiten hirugarren suizidioa. Hurrengo poema, **'La abandonada' ('Utzik utzia')**, bere **Lagar** bilduman jasota dagoena, suizidio horren ondoren idatzia izan zitekeen eta 'Emma Godoy'-ri eskainia dago – ziurrenik bere lehengusuetako beste bati, mutilaren aita biologikoaren arreba eta Yin Yin-en izeba.

UTZITAKOA

Orain ikasiko dut
mingotsaren lurra,
eta zure maitasuna ahaztera
nire hizkuntza bakarra zen,
ahaztu duen ibaia bezala
bere ohea, bere korrontea eta bere ertzak.

Zergatik ekarri zenituen altxorrak
ahantzurik ekarri ez bazenu?
Dena niretzat soberakina da, eta ni sobera nago
inor ez zen inoiz ospatu den festarako soineko dotore baten
antzera;
Hainbeste, nire Jainkoa, ezen beharretatik soberan nago
Nire bizitza lehen egunetik sobera izan da!

Eman iezadazu orain hitzak
nire edoskailariak ez zidan eman.
Haiek zoro moduan tartaka esango ditut
silaba silaba:
'plunder' hitza, 'nothing' hitza,
eta 'amaiera' hitza,
nahiz eta ahoan bihurritu
suge-mordetsuen antzera!

Lurraren erdian eseri naiz,
nire maitea, bizitzaren erdian,
nire zainak eta bularra irekitzeko,
nire burua bizirik dagoen granada baten moduan zuritzeko,
eta mahoni gorriaren apurtzeko
zure maite zuten nire hezurren mahogania.

Erretzen ari naiz gure arteko guztia:
horma lodiak, habe altuak,
apurtuz, bata bestearen atzetik,
zure irekitzen zenituen hamabi ateak
eta aiztoaren kolpeekin itsutuz,
Pozaren cisterna.

Hautsi eta zabaldu egingo ditut, haize-ekaitz baten moduan,
atzo bildu zen uzta,
ardo-larruak husteko
eta preso dauden hegaztiak askatuko ditut;
apurtzeko, nire gorputz bezalaxe,
'baserriaren' hormak
eta besoak luzatuta neurtzeko
lurrin pilaketa.

Nola min egiten duen, nola gogorra den,
nola jainkozkoak ziren gauzak,
eta ez dute hil nahi, eta hiltzen direnean negarrez ari dira,
eta beren barrunbe biziak agerian uzten dituzte!
Enborrak ulertzen dute eta hitz egiten dute,
ardoa, gora igotzen, begira dago
eta hegaztien taldea altxatzen da
txorakerian eta nahasita, laino baten antzera.

Utzi haizea etorri; utzi nire etxea erre
erretako baso bat baino hobe;
utzi errota eta ama dorreari
errota eta bataiatzailearen dorre.
Nire gaua, sua azkartuta,
nire gaizki gaueak ez dezala inoiz egunaren argirik ikusi!

Eta Romeliorena bezalako bere **buruaz beste egiten duen gaztetasuneko maitasun handia; gainera, idazle den lagun hurbil baten** eta haren emaztearen **suizidioa; eta gainera, bere seme** adoptatuaren **suizidioa** – guztiok ezinbestean **zauri sakonak uzten dituzte**. Eta ez da hark bilatu zuena; besterik gabe, badaude pertsonak, zoritxarrez, bizitza bereziki gogorrak bizitzera behartuta daudenak. Zorigaitzaren aldakortasunak. Zori fatidikoa. Eta Gabiolarena horietako bat izan zen.

2.3.2.2. Gabiolak emakumeak maite zituen

Hemen hiru emakume aztertuko ditugu beren izen osoekin. Gabarriak haientzat sentitutako maitasuna zaila da sailkatzen, inor ez baitzen bere emazte ofiziala. Hala ere, hirurak hari komun bat partekatzen dute: hirurak izan ziren haren konpainiako ezinbesteko lagunak eta babestu egin zuten.

2.3.2.2.1. Laura Rodig

Bere lehen maitasunaren suizidioaren ondoren, Gabiolari ez zitzaizkion bere bidaietan eta bizitzako ibilbidean gizon askok **lagundu**; horren ordez, emakumeen sendagarri maitasunez inguratzea nahiago izan zuen. Izena jasotako lehen emakumea Laura Rodig da. Gabiolari eta Laura Rodig-i 1918an ezagutu zuten elkar Punta Arenasen. Laura Gabiolari Mexikora jarraitu zion 1922an *Orcota* itsasontzian.

Oraindik bizirik zegoela, Gabrielak *Desolación* liburuaren hasierako poema eskaini zion, orduan ziurrenik bere bizitza harekin partekatzen ari zen emakumeari: Laura Rodig. Eta hori da kontuaren muina: bizitza partekatzea. Poema

honek *Desolación* liburua zortzi ataletan banatuta dagoen lehen atala irekitzen du. 'Bizitza' izenburuko lehen atala.

RODINEN PENTSALARIA

Bere mentua bere esku zakarrean jarrita,
Pentsalariak gogoratzen du hezurren haragia dela,
heriotzezko haragia, patuaren aurrean agerian utzia,
heriotza gorrotatzen duen haragia, eta edertasunaz dardarka egin zuena.

Eta maitasunaz dardaratu zen, bere udaberri sutsua osoan,
eta orain, udazkenean, egiaz eta tristuraz benetan murgilduta dago.
'Hil egin behar gara' pentsamenduak bere bekainetan zeharkatzen du,
brontze zorrotzean, gaua hasten denean.

Eta angoniatan, bere giharrak hautsi egin ziren, sufrimenduan.
Bere haragiaren tolestura bakoitza beldurrez betetzen da.
Udazkeneko hosto baten antzera zatitzen da, Jaun boteretsuaren aurrean

brontzekoen artean berari dei egiten diona... Eta ez dago makurtutako zuhaitzik
ez zelai batean eguzki-argitan bainatuta, ezta aldaka zauritua duen lehoia ere,
heriotza hausnartzen duen gizon honen bezain tentsua.

2.3.2.2.2. Palma Guillén

Palma Guillén Gabriela-ren beste lagun bat izan zen. Gabriela-k bere hirugarren olerki-bilduma, *Tala* (1938an argitaratua), berari eskaini zion. Liburu hartako eskaintza bikainak honela dio: 'Palma Guillén-i, eta haren bitartez, Mexikoko emakumeen errukitasunari'. Palmak Gabriellarena semea adoptatu zuela eta biek elkarrekin hazi zutela jakina da. Eta biek Petrópolisen zeuden gazteak bere buruaz beste egin zuenean.

2.3.2.2.3. Doris Dana

1946tik 1957ko heriotzaraino —hau da, bere bizitzako azken hamaika urteetan— Gabriellarengandik alboan egon zen azken laguna Doris Dana izan zen, eta hark gorde zuen bere ondare baliotsuena. Elkar ezagutu zutenean, Doris 26 urte zituen eta Gabriela 57, 31 urteko aldea.

Doris beste emakume aipagarria izan zen: 1945ean, gerraosteko Alemaniarako berrerhezkuntza-programa bat prestatu zuen bere alorreko lehen profesional gisa. Urte berean jaso zuen Gabrielak Nobel Saria.

Mistralen ondare garrantzitsuena Doris Danak nekagabe **osatutakoa** da, batez ere Gabriella alde egiten ari zela ohartu zenean. Orduan ere, Doris Danak bazekien ez

bakarrik Gabriella Mistralen bizitza mugatua zela diabetesa eta bihotzeko arazoek eraginda, baita **egun batean pertsonaia oso garrantzitsua izango zela ere**.

Hori dela eta, 1950eko hamarkadaren hasieran, Dorisek poetaarekin izandako elkarriketa guztiak zehatz-mehatz jasotzen hasi zen. Gainera, bere gutunak eta milaka saiakera literario bildu zituen; hain ikuspegi zabala eta sentikortasun handia zuen emakume batek idatzitakoak, benetako altxorak baitira.

1919 a. ko urtarrilaren 10ean, New Yorkeko Hempstead Ospitalean, pankreako minbiziagatik hil zenean, Doris Dana bere ondoan zuela, **Gabiolak bazekien bere ondarea munduko exekutore onenen esku zegoela. Ondare hori, maitasunez eraikia, maitasunarengatik eta maitasunarekin, Dorisek zaindu zuen 2006ko azaroan hil arte**.

2.3.2.2.4. Lesbianismoari buruzko espekulazioak

Lesbianismoa eta homosexualitatea gaizki ulertzen ziren garaian, **asko eztabaidatu da Gabriela Mistral lesbiana ote zen**.

Gaur egun, gutxienez Europan, halako jarrerak iraganeko zerbait dira. Espainian, uztailaren 1eko 13/2005 Lege historikoak, Zibil Kodeari ezkontzeko eskubideari buruzko aldaketak eginez, Belgika eta Herbehereen ondoren Europako hirugarren herrialdea bihurtu zuen lesbianek eta gayek, nahi izanez gero, ezkontzea baimentzeko. Eskubide zibilen aldetik, benetako iraultza izan zen – iraultza bikaina.

Eta **zer egiten zuen Gabiolak ohean** – egiazki partekatzen bazuen – bere bizitzako emakumeekin? Ba, **nahi zuena egiten zuen**. Gabiola eta Dorisek, edo Gabiola eta Palmak, edo Gabiola eta Laurak euren denbora librean promiskuitatez deskriba daitekeen zerbait egiten bazuten, hori beraien kontua zen.

Hala ere, Gabriela bizi zen bitartean Txilen zurrumurrak zabaldu ziren Dorisekin lesbiana-harreman bat zuela—eta diote zurrumuru horiek Gabiolari iritsi zitzaizkiola eta, minduta, berriro inoiz bere jaioterrian ez ezartzea erabaki zuela, Estatu Batuetan geratzea nahiago izan zuelarik—zergatik den ziurra da **Doris-ek** bere bizitzaren amaierara arte **ukatu zuela inoiz haien artean lesbiana-harremanik egon izana**.

Hori dela eta, **2009an Txilen Doris eta Gabriellari buruz argitaratutako liburua lotsagarria dela** jotzen da. Liburu horri *Niña Errante* izena eman zioten eta Lumen izeneko Txileko argitaletxeak argitaratu zuen, transkripzioa, hitzaurrea eta oharra Pedro Pablo Zegers-ek eginak, Txileko Liburutegi Nazionaleko Idazleen Artxiboaren kuratzailea, Gabriela eta Doris arteko korrespondentzia Zegersek hautatutako 250 gutunetan oinarrituta, Dorisek bere heriotza arte ohorez gorde zuen eta 2007ko amaierara arte Txilera iritsi ez zen korrespondentzia bera. **Liburu hori duintasunaren aurkako iraintzat har daiteke**, gutxienez aipu horiek—Gabriolak Doris-i zuzendutako hitzak—ateratzerako aukera ematen duelako eta 2009tik aurrera Interneteko bazter ilunetan ugaltu direlako: "Doris, Estatu Batuetan nago zuregatik"; "Munduko txoko guztietan eta zeruan zurea naiz"; eta "Agian zoramena hutsa izan zen pasio honi amore ematea".

Eta baieztapen hori frogatzeko asmoz, behean Dominikar poeta handiaren poema bat jasotzen da; Santo Domingo (UASD) hiriko 'la Universidad Autónoma' unibertsitateko

irakaslea da; bi alaba ditu eta lau biloba; aspalditik lesbiana da; eta lesbiana antologiatan argitaratu du. Bere "Magical Ecstasy" bildumako "Women..." olerkian, Gabriela Mistral-en "Munduko Amaren Maitasuna" eta **Nelsy Aldebot Reyes**-en "Munduko Emakumearen Maitasuna" lanen tonu-aldaketa nabarmentzen da.

EMAKUME...

Emakume ederrak
sua eta bizitasunez betea
begi handiak eta sentsualak
maitasunaren dantzan jolasten
askatasunez dantzan
hegan egiten...

Barneko sua
fluxu-askatasuna
elkarrekin, bakarrik, besteekin...

Dantzan ari diren emakumeak, maitaleak
biraka
zapi magikoen dantza batean
ilea, aldakak...

Hegaz, flotatuz,
oztoporik gabe
trokatu gabe
mugarik gabe...

Erotiko ametsa
exotiko fantasia
itsasoarekin eta haizearekin batera isurtzen
lurraren energia biltzen
niri bihurtuz
aberatsa, ederra
erotikoa, sentsuala...

2.3.2.3. GABRIELAK EMAKUME GUZTIAK MAITE ZITUEN

Baina Gabiolak ez zituen bi edo hiru emakume soilik maite; aitzitik, **munduko emakume guztiak maite eta ulertzen zituen**, 'Poemas de la Madre Más Triste' lanean argi uzten den bezala.

AMAREN TRISTEENEN POEMAK

KANPORATUA

Nire aitak esan zuen kanporatuko ninduela; amari oihukatu zion gau berean kanporatuko ninduela.

Gaua epela da; izar-argitan hurbilen dagoen herrira oinez joan ninteke; baina zer gertatuko litzateke haurra hurrengo orduetan jaioko balitz?

Nire negarrek agian haurra esnatu dute; agian haurra nire malko-zantzuak dituen aurpegia ikustera atera nahi du. Eta haurra hotz mingotsan dardarka egingo luke, nahiz eta ondo estali.

Zergatik etorri zara?

Zergatik etorri zara? Inork ez zaitu maitatuko, ederra bazara ere, seme. Beste haurren antzera, nire anaia txikiaren moduan gozo irribarre egiten baduzu ere, inork ez zaitu musu egingo, seme, nik izan ezik. Eta zure esku txikiak jostailuak bilatzeko dantzan aritu arren, jolasetarako ez duzu ezer izango, nire bularra eta nire malkoen hari bat besterik, seme.

Zergatik etorri zinen, zuri ekarri zizuna nire sabelean sentitu zintuen unean bertan gorrotatu bazintuen?

Baina ez! Niretzat etorri zinen; bakarrik nengoen niretzat, bakarrik, bere besoetan estu eusten zidan unean ere, nire seme!

Eta 'Ama Tristuenen Poemak', 'Amen Poemak' lanaren bigarren zatia denak, *azpimarra* bat du—garaian hitz hori oraindik ez zegoenez, Gabrielak bere lan guztiekin egiten zuen bezala, apaltasunez 'ohar' deitu ziona—eta bertan azaltzen da poemaren sorrera.

OHARRA.— Egun batean, arratsaldean, Temucoko kale zikin batean paseatzen ari nintzela, txabola baten atean eserita zegoen bertako emakume bat ikusi nuen. Erditze zorian zegoen, eta bere aurpegian mingots sakon bat nabari zen.

Gizon bat pasatu zitzaion eta gauza krudela esan zion, eta horrek gorritu egin zuen.

Une hartan, gure genero partekatuaren elkartasun osoa eta emakume batek beste bati sentitzen dion erruki amaigabea sentitu nituen, eta pentsatuz urundu nintzen:

-Gure artean batek hitz egin behar du (gizonek ez dutelako egin) egoera mingarria eta jainkotiar honen santutasunaz. Artearen misioa dena mugarik gabeko errukian edertzea bada, zergatik ez dugu hau purifikatu kutsatuen begietan?

Eta honen aurretik dauden poemak ia erlijiozko asmoz idatzi nituen.

Garbi egon nahi duten emakume batzuek, errealitate krudela baina saihestezina ikusi gabe uzteko begiak itxi behar dituztenek, poema hauei kritika mespretxagarri bat egin zioten, eta horrek triste egin ninduen haien aldetik. Liburu batetik kendu nitzala ere iradoki zuten.

Norberaren buruari begira dagoen lan honetan—lan horren norberaren buruari begira egoteak nire begietan txikitu duena—halako giza prosak izan daiteke Bizitza osorik ospatzen den gauza bakarra. **Kendu beharko nituzkeen?**

Ez! Hemen geratzen dira, bizitzaren santutasuna amatasunarekin hasten dela ikusteko gai diren emakumeei eskainita, eta, beraz, sakratua dena. Sentitu dezatela emakume batek Lurrean besteen seme-alabak zaintzen dituen bitartean munduko haur guztien amak begiratzeko duen sakon samurtasuna!

'Amaen Poemak' liburuaren lehen zatia 17 mikro-istorio poetikoz osatuta dago, eta horien artean nabarmendu nahi dugu 'Senarrari', inoiz ez ezkondu nahi izan zuen emakume batek idatzia, eta hark munduko gizon guztiei erakutsi ahal liezaiokeena nola nahi duen emakume batek benetan bere senarrak maitatua izatea haurdu dagoenean.

Nire senarrari

Senarra, ez nazazu estutu. Nire izatearen sakontasunetik ura-lili baten moduan atera zenuen. Utzi ura geldia antzekoa izaten.

Maite nazazu, maite nazazu orain pixka bat gehiago! Ni, hain txikia!, bideetan bikoiztuko zaitut. Ni, hain pobrea!, beste begi batzuk, beste ezpain batzuk emango dizkizut, mundua gozatzeko; ni, hain samurra!, amfora baten gisara zabalduko naiz maitasunerako, bizitzaren ardo hau niregandik isuri dadin.

Barkatu nazazu! Oinez traketsa naiz, zure kopa isurtzerakoan ere traketsa; baina zuk bete nauzu horrela eta gauzen artean mugitzen naizen bitxikeria hau eman didazu.

Inoiz baino gozoago izan zaitez niretzat. Ez nire odola kezka handiz astindu; ez nire arnasa nahastu.

Orain nik vel bat besterik ez naiz; nire gorputz osoa vel bat da, eta haren azpian haur lo bat dago!

2.3.2.4. Gabrielak herri guztiak maite zituen

Gabierelak beti kontzientzia politikoa izan zuela eta gizateriari maitasuna ziola frogatzen duen adibide nagusi gisa, Polonian izandako sarraskiak jarraian idatzitako 'Hebrear Herriari' izeneko poema nabarmendu nahi dugu, *Desolation* izeneko bere poema-bilduman jasota dagoena, eta, zoritxarrez, data gabea dena.

HEBREAR HERRIARI

Juduen arraza, tristuraren haragia,
Juduen arraza, mingotsaren ibaia:
zeru eta lurra bezalaxe, jasaten duzu
eta oraindik hazten da zure oihu-basoa.

Zure zauriak inoiz ez dira sendatzen utzi;
inork ez dizu inoiz itzal bat ere bota nahi izan
zure benda estutu eta berritzeko,
ez baita inoiz gorri-lore batek baino gehiago

Mundua zure kexuez lokartu da.
Eta zure malkoen hari-hariarekin jolasten naiz.
Zure aurpegiko marrak, hainbeste maite ditudanak,
dira sega-ebakitako zaurien sakonera bezain sakonak.

Dardarka, emakumeek haurra kulunkatzen dute,
dardarka, gizonak bere garia biltzen du.
Zure ametseetan amesgaizto batek sustraiak hartu ditu
eta zure hitz bakarra 'miserere' da!

Judutarrok, eta hala ere bihotza oraindik duzue
eta ezia bezain gozoa den ahotsa, zure tximinia goraipatzeko,
eta Kantuen Kantua erreztatzeke
mihia, ezpainak eta bihotza zartatuta.

Maria oraindik zure emaztearen baitan dabil.
Kristoren antza dago zure aurpegian;
Zioneko magaletan ikusi dute
alferrik deika, eguna amaitzear dagoen heinean...

Zure tristurak Dimasen begiratu zion
eta Dimasari hitz sakon horiek esan zizkion
eta oinak ointzeko, bilatzen du
Maria Magdalena-ren ile-soka bilatu—eta odolez zikinduta
aurkitzen du!

O judu herria, tristuraren haragia,
Judutar arraza, mingotsaren ibaia:
zeru eta lurra bezalaxe, iraun
eta gero eta zabalagoa da zure oihu-baso zabala!

Esaten da Dana Doris judua zela. Hori egia bada, bere ondarea omenez ospatzen
lagundu zuen emakume judua izan behar da.

2.4. Gabriela: Artista eta mistiko modernoa

2.4.1. Gabriela, artista

Gonzalo Rojas da gutxi batzuetako egileetako bat, ez bakarrik Gabiolari barkatzen diona bere 'sentsibiltate txarra' intimo eta pertsonal gaiez hitz egitean, baizik eta hori goraipatzen diona ere. Gonzalok ' ' **izeneko bere** sarreran, 'Antología de las Academias' liburuan, Gabriela bereizten duena honela **laburbildu** du: 'sentimenduaren zintzotasuna, emozio-astinaldi bat, ia Quevedotarra... ikuspegia... handitasun patetismoaren bihotzean dagoen austeritatea... bolkanikoa eta frenetikoa ere, baina aldi berean zorrotzotasuna...' Ez zen abangoardiak liluratu, baizik eta Ameriketako bere herritarren ahozko hizkuntza entzuten hartu zuen denbora, arkaismo eta marmurioekin, Avilako Teresa bezalaxe, eta horrela mundua agerian utzi zigun, ikuslearen eta mespretxutsuaren artean."

Gabriela 'A' mayuskulaz idatzitako Artista bat zen, artaren merkataritzatik askea kontzeptualizatu eta goratu zuelako. Arima handiak bakarrik utzi ahal digu ondorengo 'Artistaren Dekalogo', 'IV' atala (zenbaki erromatarretan), 'Desolación' lanaren zazpigarren zatian dagoen 'El Arte' olerkitik, 'Prosa' izeneko atal batean.

ARTISTAREN DEKALOGOA

- I. Unibertsoan Jainkoaren itzala den edertasuna maitatuko duzu.
- II. Ez dago arte ateorik. Sortzailea maite ez baduzu ere, haren antzera sortuz berretsi beharko duzu.
- III. Ez duzu edertasuna zentzuentzako amu gisa eskainiko, baizik eta arimaren elikagai naturala gisa.
- IV. Ez da izango grina edo harrokeriarako aitzakia, baizik eta ariketa jainkozko bat.
- V. Ez bilatu azokaetan, ez eraman han zure lana, edertasuna birjina baita, eta azoketan aurkitzen dena ez baita bera.
- VI. Zure bihotzetik zure kantura igoko da, lehenik zuri garbitu ondoren.
- VII. Zure edertasuna errukia ere deituko da, eta gizakien bihotzak kontsolatuko ditu.
- VIII. Zure lana emango duzu haur bat ematen den bezala: bihotzetik odola aterata.
- IX. Edertasuna ez da zuretzat lo-eragile opioa izango, baizik eta ekintzarako sua pizten duen ardo fina; izan ere, gizonezko edo emakumezko izateari utziz gero, artistatzeari ere utziko diozu.
- X. Sortutako guztitik latsa-sentimenduarekin aterako zara, zure ametsaren azpitik baitzegoen, eta Jainkoaren amets zoragarri horren azpitik, hau da, Naturaren azpitik.

2.4.2. Gabriela: Mistiko Modernoa

Agian gizonen gehienek inoiz ez dutelako ulertu emakumeen edo beste gizonen alde mistikoa eta jainkotiarra —burmuinaren ezker alde bakarrik erabiltzen ez dutenek, baizik eta eskuinekoa ere erabiltzen dutenek—; agian horregatik harritzen dira, Gonzalo Rojas bezala, Gabriela Mistralek Amado Nervori hain pasioa erakutsi ziolako eta **'In Memoriam'** izeneko elegia postumo bat eskaini ziolako. Eta Rojasek berak galdetzen dio bere buruari **la Antología ** (2010) lanean, eta hona hemen: 'Zer liluratu zezakeen berengan, okultismoari eta esoterismoari zuen devotioa bazterrean utzita?'. Eta uste dut Rojasek ezin duelako alderdi mistiko horrekin konektatu, horregatik baimentzen diola bere buruari halako iruzkinak idaztea. Eta horregatik, Rojas Txileko eta Ibero-Amerikako literaturako handienetako bat izanik —Pablo Nerudaren parean dagoen figura—, emakumearen mistizismoa ulertu eta goratzekorik ez duela dirudi.

Ez dezagun ahaztu jatorrizko **Desolación**-en Gabriolak ez zuela soilik Nervoren mistizismoa goraipatu, baizik eta **'Rabindranath Tagore-ren poemak komentatzeko'** izeneko prosa-poema eder bat ere bazegoela; eta Tagore izan zela Nobel Saria Letretan irabazi zuen lehen ez-eurotarra (indiarra zen, la India -koa); 1913ko an irabazi zuen, AEBetako inork 1930era arte eta afrikar inork 1986ra arte Nobel Sari hori irabazi ez zuen bitartean; eta sari hori bere poesia mistikoagatik irabazi zuen.

Hemen behean dago bere **'Tortura'** izeneko poema baten erreprodukzioa, bere mistizismoaren eta ikuspegi-sasoiaren madarikadura laburbiltzen duena.

TORTURA

Hogeita hamar urtez haragian murgilduta egon naiz
—eta dagorra bero dago—

bertso erraldoi bat, olatu-gailurrekin
goraka doan itsas-olatuaren gailurrak.

Menderakoi gorde dezaten, nire barne-zatiak
Bere majestateaz nekatuta.
Egin dituen gezurrekin aho txiro honek
Abestekoa al da?

Gizonen hitz iheskorak
berorik gabe
haien suzko mihien, haien bizirik
flotatzen.

Seme baten antzera, nire odol beraren bidez elikatua,
berak bere burua elikatzen du,
eta inork ez du inoiz edan sabelaldetik odola baino gehiago
emakumearen umetokian.

Opari izugarri bat! Luzaro iraun eta goga narritzen duen tortura
hortz artean oihuka egitera behartzen duena!
Nire muinera arte sartzera etorri zena
errukia izan dezala!

**Gabriela Mistralen alderdi mistikoa omenez, hona hemen munduko inoizko
espainiar diplomatiko poeta handiena izan daitekeen gizon baten poema: euskalduna
den Ramón de Basterra y Zabala.**

ERROMANTZEA AZKATASUNAK

Gaztela, Tebaida sutsua.
Penitentearen sakozko arroparekin
eta aldakaren inguruan fededun kordela,
txingetako izakiak, suzko arimak,
mistiko lasaitasunean bizi direnak,
haien aurpegiak zeru aldera begira.

gozotasun eta samurtasun guztietatik ihes eginez,
ausardiz murgiltzen dira betikoan,
emazte, ama edo ahizpa gabe.
Ilargiaren aurpegiak,
gaueko iluneko izarrak,
Jainkoaren handitasun misteriotsuaz.

Arima ederren bakeaz
eta izarren harmonia,
Krist, harmonizatzaila, eragilea da.
Aurreikusitako munduaren ordena
da Krist, Krist, Krist, Krist.
Gaztela, Tebaid sutsua.

Eta Gabriela, nahiz eta ez zen Kastilakoa, 'su-arima' bat zen, 'mistiko' bat, 'gozo eta samur guztietatik ihes egin zuena' munduko injustiziak salatzen. **Gabriela, batez ere, XX. mendeko mistiko handia izan zen gaztelaniaren esparruan** eta, horregatik, oso gaizki ulertua izan zen.

Ramón de Basterra ere ez zen profeta bere herrialdean. Berrogei urte zituela hil zen, 1928 a -eko euskal psikiatriko ospitale batean.

2.5. Ez zen Gabriela ere —bere bizitzan emakume bakar batek ere izan ez duen moduan— 'profeta' bat 'bere lurraldean' (Txilen) edo bere esparruan (poesian)

Bitartean, denborak sendatu zituen Chileko zauri turbulentoak, eta Doris Dana 2006ko azaroan hil eta bere iloba Doris Atkinsonek Gabriela Mistralen ondare osoa Txileko Gobernuari eman zion unean —magia badagoelako eta Ameriketako kontinenteak magikoak direlako— **orduan emakume bat, beste emakume bikain bat, jada Txileko presidentea zen: Michelle Bachelet.**

2007ko abenduan, Doris Dana-k maitasunez bildu zituen 40.000 dokumentu baino gehiagoko Gabriela Mistral-en ondarea Txilen iritsi zenean, Michelle lehendakaria zen jada, eta ondare hori merezi zuen aitortzarekin jaso ahal izan zen. Ondare hori gaur egun Txileko Liburutegi Nazionalaren artxiboetan dago gordeta.

Baina 2007a amaitzean dagoenean, 1957an hil zen emakume baten ondarea onartzea ez da berdina haren omenez jokatzearekin. Ez zen ohore bat 1951n Txilen emandako Literatura Nazional Saria jasotzea—nahi gabe eta atzeratuta—Nobel Sariaren sei urte beranduago. Ez zen ohore bat ere 1954an Txileko Unibertsitateak emandako lehen doktorego honoris causa jasotzea, hori ere nahi gabe eta atzeratuta, ordurako jada jaso zituen askoren ondoren, 1947an Oaklandeko (Kalifornia, AEB) Mills Collegek ausardiz emandako lehen doktorego honoris causa jaso zuenetik, eta ondoren Guatemalako, Los Angeleseko (Kalifornia, AEB) eta Florentziako (Italia) unibertsitateek emandako doktorego honoris causa, Nobel Saria jaso ondoren etorri zen elurtearen adibide batzuk aipatzearren.

Hala ere, **Txilek oraindik ez dio behar bezala aitortu** bere bihotzetik jaio zen altxorrari: Gabriela Mistrali; **ezta Iberoamerika munduak ere, Espainia barne,** 2010eko 'Omenezko Antologia' horren ondoren, aditu nagusien azterketa ugariz betea egon arren, baina bertan adituen azterketak ez ezik, batez ere, Gabriellaren poemak ere jasotzen dituen eduki-zerrenda bat faltan sumatzen baita.

Aldiz, mundu zabalagoak, Iberoamerikako mundutik kanpoko munduak—eskandinaviar munduak, anglo-sakon munduak, mundu globalak—badaki Gabriela-ren balioa; izan ere, askotan espainieraz ez dakitelako, eta horregatik Gabrielaren onena galdu arren, hala ere, **gai izan ziren berari barneratzeko, , baloratzeko eta merezi duen moduan omendatzeko: 1945eko** abenduaren 10ean Nobel Sariaren Letren Nobel Saria jaso zuenean.

Urte berean, 1945eko irailaren 2an, gizateriak ordura arte ezagututako basati handiena **ofizialki amaitu zen: la Segunda Guerra ko Bigarren Mundu Gerra.** Eta nork daki Nobel Sari hori, 1945ean, hain zuzen ere, eman izana ez ote zen munduak bere 'karma' garbitzen zuen ekintza bat [la India -eko kontzeptu bat – ez hindu bat, Jain eta budisten artean partekatzen baita – eta, oinarrizkoenean, 'ordaindu

gabeko zor karmikoak' esan nahi duena]. **munduko emakumeei zor zitzaien 'karma' garbitzeko ekintza bat izan zitekeenik**, Bigarren Mundu Gerla zoro hartan kendu zizkieten seme-alaba ugariengatik, **la Historia an lehen aldiz emakume bati Nobel Saria emanaz**, eta gainera, espainolez poesia idatzi zuen mistiko moderno bati, hamabi urtez kontsul apal izan zenari, baina irakasle bikaina eta beti autodidaktikoa izan denari. Serendipitatearen gailurra.

Unibertsitate pribatua, Txilen lehenetako bat, 1981az geroztik Gabriela Mistral izena darama: **Gabriela Mistral Unibertsitatea**.

3. AMAIERA: GABRIELA MISTRAL, IRAKASLE HANDIA, KONSULA, EMAKUMEA, POETA ETA MISTIKO MODERNOA – DENAK LETRA HANDIETAN

Eta amaitzeko, nire hausnarketa pertsonal batzuk ekarriko ditut.

Horrela, merezi dutenak ohoratzea inoiz eten ez dadin, Gabriela Mistral omendu nahi izan dugu, gutxienez merezi duen moduan ohoratzeko ahaleginduz, alegia, aurreiritzirik gabe eta maitasun handiz.

Gabriela Mistralekin lotura sendo bat sentitzen dut, eta beti sentitu izan dut. **Gure bizitzak orain arte aipatu ditudan lau printzipio berberak gidatu dituzte**: literaturarako deialdi batekin jaiotzea [bere lehen literatur saria 'la FECH '-ek eman zion, nirea Miguel Hernández Institutua Alacantekoak]; irakasle izatea [13 urterekin hizkuntza-pribatuko tutore izan naiz, berak 16 urterekin irakasle]; diplomatak izatea [Ni 26 urterekin hasi nintzen diplomata lanean eta nire lehen atzerriko kargua Sofian Espainiako kontsul izatea izan zen; hark, berriz, 44 urterekin hasi eta 67an hil zen arte, Txileko kontsul gisa jardun zuen]; eta biok mistiko modernoak gara eta, hortaz, inguruko gizonek nagusitutako *agintari*ek oso gaizki ulertuta gaude – hark 1957ra arte, askatu zuten arte, eta nik, berriz, gaur egunera arte.

Bosgarren printzipio gidari bat ere partekatu dugu. Eta aurrekoek baino askoz ere nabarmenagoa ez bada ere, nire ustez oinarritzkoena da: biok beti helburu bera izan dugu – **gure inguruko munduko injustiziak salatzea** eta salaketa horren bidez gure mundua, denon mundua, **hobetzen** saiatzea. **Mundu hori ia beti denona izan da, baina ia inoiz ez emakume guztiona**.

Gabriela saiatu zen hori bere olerkien bidez egiten. Eta bere olerkiak –eta hala izaten jarraitzen dute– edertasun eta dotorezia bikainekoak izan arren, emakumeen alde, emakumeentzat eta emakumeen izenean idatzi zuelako, eta emakume horien seme-alabei begira, bere jaioterriko Txileko 'adimentsu' deituriko gizonek gogor kritikatu zuten, emakumeek, neskek eta mutilek jasandako zailtasunen zikinkeria agerian jartzea 'gustu txarrekoa' zela esanez.

Eta Gabriela Mistral hil zen, 68. urtebetetzea bete baino pixka bat lehenago. Eta Bizitzak halako bizitza luze bat emango balit, nik ere berak bezala egin nahi nuke: **borrokatu eta borrokan jarraitu, ulermen faltaren aurrean ere, ahotsik ez dutenen eskubideen alde** – ahotsa izateko pribilegioa dugunon artean.

Eta ni, emakumea naizen aldetik, eta asko sufritu duen emakumea naizen aldetik; eta emakumea naizen aldetik, hori guztia gorabehera –edo agian hain zuzen horregatik–

lehenik eta behin askatasunaren aldeko borrokalaria naizena, Gabriela bezalaxe, ondorioztatzen dut, beraz, Gabiolari buruzko nire iritzia esanez: **Gabriela Mistralek inork inoiz idatzi dituen bertso ederrenak idatzi zituen gaztelaniaz.**

Era berean, **uste dut Anne Sextonek, Ameriketako beste emakume batek, Atlantikoaren beste aldetik, inork inoiz ingeles hizkuntzan idatzi dituen bertso ederrenak idatzi zituela.** Zer dute Ameriketako herrialdeek? Magia, hainbeste magia. Eta Anne Sextoni bere bi alabak kendu zizkioten eta ospitale psikiatriko desberdinetan sartu zituzten, han adopzioarako utzita; eta, azkenean, 46 urte zituela, bere buruaz beste egin zuen.

Eta amets batekin amaituko dut. **Nire ametsa da neska inork, emakume inork ere, ez dezan hil ohorezko hilketen edo femizidioaren ondorioz.** Espero dut gogotsu, bihotzez eta determinazioz borrokatu ahal izatea – Gabriela Mistralengandik ikasi nuena – helburu horretarako nire ekarpena egiteko.

BIBLIOGRAFIA

Aldebott Reyes, N: "Éxtasis Mágico", Editora Búho, Santo Domingo, 1999.

Espainiako Hizkuntza Akademien Elkarte. "En Verso y Prosa. Antología de Gabriela Mistral". Perun inprimatua. 2010.

Belli, G: **Apogeo**, Visor Libros, Madril, seigarren edizioa, 2009.

Campoamor, C.: "Errepublikano batek ikusitako Espainiako Iraultza", Ediciones Espuela de Plata, 2005.

Duque, A.: "Rimas en Claro. XX. mendeko poeta diplomatikoen lehen antologia", Dos Soles argitaletxea, Burgos, 2004 [hor ageri da testu honetan erreproduzitzen dudan Ramón Basterra y Zabala-ren poema; eta antologia hori nire poema batekin amaitzen da].

Mistral, G.: **Desolación**, Espasa Calpe S.A., seigarren edizioa, 1983.

Neruda, P.: "Hogei maitasun poema. Ehun maitasun soneto", Planeta, 1984ko otsaila.

Oliver Labra, C.: "Error de Magia", Letras Cubanas, 2004.

Zweig, S.: **Atzoaren mundua**, Acantilado, Bartzelona, 2002.

Gerardo Hernández Roa: <https://villagrimaldi.cl/noticias/fallece-gerardo-hernandez-roa-sobreviviente-de-villa-grimaldi/>